

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Факультет філології
Кафедра української літератури

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**Актуальні проблеми сучасного шевченкознавства: на допомогу
майбутньому вчителю**

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Українська мова і
література)»

Спеціальність А4 Середня освіта

Спеціалізація А4.01 Українська мова і література

Галузь знань А Освіта

Затверджено на засіданні кафедри
української літератури
протокол №1 від 26 серпня 2025 р.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Актуальні проблеми сучасного шевченкознавства
Викладач	Професор Мафтин Наталія Василівна,
Контактний телефон викладача	+38 (099)4490616
E-mail викладачів	natalia.maftyn@cnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний
Обсяг дисципліни	3 кредити ECTS, 90 годин
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	Консультації проводяться в день проведення занять, а також щопонеділка з 13.50. Можливі консультації через онлайн ресурси за попередньою домовленістю.
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<p><u>Предметом вивчення навчальної дисципліни</u> «Актуальні проблеми сучасного шевченкознавства» є творчість і біографія Тараса Шевченка, вплив його мистецької спадщини на розвиток національної культури в рецепції сучасного шевченкознавства.</p> <p>Методи навчання: інтерактивна лекція, дискусії, групова робота, індивідуальна робота, самостійна робота.</p> <p>Методи контролю: індивідуальне опитування, тестування.</p>	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
<p><u>Мета вивчення навчальної дисципліни.</u></p> <p>Дана дисципліна покликана допомогти майбутнім учителям у віднайденні стратегій зацікавлення учнів постаттю й творчістю Т. Шевченка, не боятися «каверзних» питань щодо його біографії й творів.</p> <p>Спецкурс «Актуальні проблеми сучасного шевченкознавства: на допомогу майбутньому вчителю» має на меті поглибити знання студентів про життя і творчість поета, рецепцію його постаті й творчості в сучасному культурному й науковому просторі, дати студентам третього курсу розуміння специфіки викладання творчості Т. Шевченка в школі (зокрема біографії, ліричних творів, політичної сатири, ліро-епіки). Спецкурс містить методичний компонент шкільного аналізу творів поета згідно чинної програми з української літератури в закладах середньої освіти.</p> <p><u>Основними цілями вивчення навчальної дисципліни є:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – опрацювати творчість і біографію митця, висвітлення актуальних проблем шевченкознавства в сучасних літературознавчих джерелах; - систематизувати й поглибити знання про історію української літератури 40-60-х років XIX століття: особливості літературного процесу загалом і творчість його представників зокрема; - поглибити знання про закономірності й специфіку розвитку літературно-мистецьких 	

напрямів в українській літературі вказаного періоду, зв'язки, впливи західноєвропейських літератур;

- поглибити розуміння творчої постаті Т. Шевченка як людини й символу України, могутнє джерело національної самосвідомості; дати різні підходи до інтерпретації творчості Т. Шевченка, посилити знання про витoki його образного світу, стильові особливості поезій, еволюцію художнього світу “Кобзаря”, основні мотиви творчості митця.

- удосконалювати уміння студентів опрацьовувати основні літературознавчі та історико-літературні дослідження, присвячені творчості й біографії Т.Шевченка.

- формувати здатність розглядати літературні тексти, явища і факти в контексті української та світової культури, виявляти специфіку літературних напрямів, течій, шкіл; уміти аналізувати індивідуально-авторський стиль окремих письменників.

- розвивати здатність критично мислити та застосовувати такий підхід для аналізу конкретних літературних явищ.

- сприяти формуванню професійної культури вчителя-філолога, орієнтованої на наукову об'єктивність, академічну доброчесність та готовність до подальшої дослідницької діяльності.

4. Програмні компетентності та результати навчання

Загальні компетентності:

ЗК 4. Здатність бути креативним, застосовувати теоретичні знання в практичних ситуаціях.

ЗК 5. Здатність вільно і грамотно, усно та письмово спілкуватися державною мовою, утверджувати гуманістичні ідеали, мовне й культурне багатство України.

ЗК 7. Здатність навчатися й оволодівати новими знаннями.

ЗК 12. Здатність виконувати власне дослідження на належному рівні.

ЗК 14. Здатність використовувати мовно-літературні знання в освітній діяльності.

Фахові (спеціальні) компетентності:

ФК 1. Здатність активно застосовувати професійно-профільні знання, уміння й навички з мовознавчих, літературознавчих, психолого-педагогічних дисциплін із використанням передових освітніх технологій у загальноосвітніх навчальних закладах різних типів.

ФК 9. Здатність розглядати літературні тексти, явища і факти в контексті української та світової культури, виявляти специфіку літературних напрямів, течій, шкіл; уміти аналізувати індивідуально-авторський стиль окремих письменників.

ФК 10. Здатність зберігати і примножувати мистецько-культурні цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної сфери.

ФК 11. Здатність здійснювати власне дослідження в освітній діяльності, узагальнювати й оприлюднювати результати розроблення актуальної проблеми (у фахових виданнях, виступах тощо).

ФК 14. Здатність реалізовувати управлінські функції (аналіз, прогнозування, організація, контроль, самоконтроль у процесі організаційно-методичної, навчально-методичної, науково-дослідної, виховної та інших видів діяльності).

ФК 18. Здатність дотримуватися принципів академічної доброчесності.

Програмні результати навчання:

ПРН 3. Використовувати гуманістичний потенціал рідної й світової літератур для формування духовного світу молодшого покоління громадян України.

ПРН 4. Знати специфіку перебігу літературного процесу різних країн у культурному контексті, літературні напрями, течії, жанри, стилі, художні твори української та зарубіжної класики й сучасності.

ПРН 5. Володіти навичками розрізняти літературно-культурні епохи, напрями, течії, жанри, стилі за їхніми сутнісними характеристиками.

ПРН 9. Володіти різними видами аналізу художнього твору, визначати його жанрово-стильову своєрідність, місце в літературному процесі, традиції й новаторство, зв'язок твору із фольклором, міфологією, релігією, філософією, значення для національної та світової культури.

ПРН 12. Володіти методами літературознавчих та мовознавчих досліджень, компаративного аналізу, інтерпретації художнього тексту.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни									
Вид заняття					Загальна кількість годин				
лекції					12				
практичні заняття					18				
самостійна робота					60				
Ознаки навчальної дисципліни									
Семестр	Спеціальність			Курс (рік навчання)	Нормативна / Вибіркова				
6	А4.01 Середня освіта (Українська мова і література)			3	вибіркова				
Тематика навчальної дисципліни									
Тема 1. До проблеми біографії Шевченка «Невідомі» сторінки в біографії поета й намагання їх «заповнити»: до проблеми символічної біографії в Т. Шевченка й А. Міцкевича (Дж. Грабович, однойменна праця). Спроби «сенсаційних» відкриттів (фільм «Тасмниця Генія Шевченка»). Інтерпретація взаємин Т. Шевченка з Ф. Кошиць В. Шевчуком («Слово і постасне»). Автобіографізм повісті «Художник»: В. Яцюк, П. Зайцев про «історію з Машею». Жінки в житті і творчості поета.				кількість годин					
				лекції		практичні заняття		самостійна робота	
				Денна	Заочна	Денна	Заочна	Денна	Заочна
				2	2	2	2	5	5
Тема 2. До проблеми біографії Т. Шевченка. Два підходи в сучасному шевченкознавстві до трактування постаті митця. Праця Івана Дзюби «Тарас Шевченко».				2	2	2	2	5	5
Тема 3-4. Інтерпретація творчості Т. Шевченка: від початків – до наших днів Особливість підходу І. Франка – використання популярної на той час асоціативної експериментальної психології; С. Балея – класичний психоаналіз З. Фрейда (вчений віднайшов у творчості Шевченка чотири основні мотиви: ендиміонський, фемінізм, містицизм і мотив трійці); крізь юнгівську концепцію колективного «несвідомого» пропустив Шевченкову спадщину Микола Шлемкевич. Сучасна герменевтична інтерпретація. Інтерпретація О. Забужко «Гайдамаків»..				2		2		10	10
Тема 5. Провідні мотиви й образи Шевченкової лірики. Поетика візуальності Тараса Шевченка. Малярська спадщина. 4.1. Мотиви ранньої лірики. Зміна «тональності» в період «трьох літ». Друга хвиля фольклоризму (косаральський період). 4.2. Синкретизм художнього мислення поета. Синтез мистецтв у його поетичній і малярській спадщині.						4		5	5
Тема 6. Методологія Леоніда Плюща: структуралізм у				2	2		2	10	10

поєднанні з міфологізмом («Екзод Тараса Шевченка»). Тексти Шевченкових творів, що мають два варіанти.						
Тема 6-7 Проблема державницької свідомості Шевченка Праці Д. Донцова «Поет лицарства українського» та «Ідеї Шевченка про Бога і націю». Домінантний і підставовий образ України як специфічна риса проблемно-тематичного наповнення творів поета. Шевченкове трактування проблеми зла. Проблема теодицеї. Міцкевичева парадигма та її вплив на Шевченка. Проблема зла у «Причинній». Екзистенціал страждання. Шевченкова візія ідеального стану. Міленаризм. проблемно-тематичного наповнення творів поета.	4	2	2	2	10	10
Тема 8. Естетика Шевченка Особлива естетична органічність освоєння дійсності у випадку генія Т. Шевченка. Школа Брюлова. «Розумне бачення краси, без якого людині не побачити всемогутнього Бога в листочкові найменшої рослини». Естетика національного. Єдність естетичного й етичного. Поняття гармонії і дисгармонії..Поєднання іронії з ліризмом. Гротеск.	4				10	10
Тема 9. «Щоденник» Т. Шевченка. Естетичні погляди митця. Типологічне зіставлення повістей «Наймичка», «Княгиня», «Варнак» із поетичними творами . Малярська спадщина Тараса Шевченка. Сучасна рецепція постаті і творчості Т. Шевченка українським суспільством (поетична шевченкіана; пам'ятники й музеї; Шевченкові портрети на муралах; слово Кобзаря як зброя).	2	2		2	5	5
ЗАГ.	18	10	12	10	60	60
6. Система оцінювання навчальної дисципліни						
Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	Вид контролю – екзамен. Оцінювання знань здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до Порядку організації та проведення оцінювання успішності здобувачів вищої освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (http://surl.li/sveiyt). Оцінювання здійснюється на основі накопичувальної системи					

	<p>оцінювання знань за 100-бальною шкалою. Максимальна кількість балів – 100. Загальні 100 балів включають: 25 балів за практичні заняття; 20 балів за самостійну роботу (презентаційний проєкт – 10 балів, індивідуальне завдання – 10 балів); 5 балів за контрольну роботу; 50 балів за екзамен. Мінімальна кількість балів для позитивного зарахування курсу – 50 балів. Здобувач вищої освіти може отримати додаткові бали в межах неформальної освіти як результати навчання з навчальної дисципліни, що відображають зміст окремих тем (але не більше 10 балів) відповідно до Положення про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника (http://surl.li/vvwxlh).</p>
Вимоги до письмової роботи	<p>Контрольна робота – 5 балів. Самостійна робота – 20 балів.</p>
Семінарські/практичні заняття	Максимальна оцінка – 100 балів
Умови допуску до підсумкового контролю	<p>Виконання 50% завдань під час вивчення навчальної дисципліни. При виставленні підсумкової оцінки враховуються навчальні досягнення здобувачів вищої освіти (бали), набрані за виконання всіх видів робіт під час поточного контролю, а також бали за результати неформальної освіти (http://surl.li/vvwxlh).</p>
Підсумковий контроль	<p>Форма підсумкового контролю – екзамен. Форма здачі – комбінована (усна, письмова).</p>

7. Політика навчальної дисципліни

Письмові роботи. Виконання письмових робіт у процесі вивчення навчальної дисципліни є обов'язковим для всіх здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Інформація щодо результатів тестування, виконання індивідуальних / групових робіт, презентації результатів самостійної роботи, загальна оцінка змістового модуля в цілому надається кожному здобувачеві вищої освіти індивідуально, що відображено в електронному журналі. Неприпустимими є плагіат та списування. Інформація щодо оцінки виконання індивідуального завдання надається здобувачеві освіти після представлення результатів виконання роботи. Результати виконання індивідуального творчого завдання надаються згідно з розкладом практичних занять.

Академічна доброчесність. Викладання навчальної дисципліни та взаємодія із здобувачем вищої освіти ґрунтуються на основі положень нормативно-правових документів та принципів академічної доброчесності, що регламентують діяльність здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників: Кодекс честі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (<http://surl.li/vystzz>), Положення про Комісію з питань етики та академічної доброчесності Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (<http://surl.li/fhjkjz>), Положення про запобігання академічному плагіату в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника (<http://surl.li/qwibaw>), Положення про запобігання академічному плагіату та іншим порушенням академічної доброчесності у навчальній та науково-дослідній роботі здобувачів освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (<http://surl.li/lympni>).

Відвідування занять. Порядок та організація контролю знань здобувачів вищої освіти визначаються Положенням про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника (<http://surl.li/roqxqk>). Пропуски практичних занять відпрацьовуються. Здобувач вищої освіти зобов'язаний відпрацювати пропущене заняття відповідно до Порядку

організації та проведення оцінювання успішності здобувачів вищої освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (<http://surl.li/sveiyt>).

Неформальна освіта. Можливість зарахування результатів неформальної освіти регламентується Положенням про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника (<http://surl.li/vvwxlh>).

8. Рекомендована література

Основна література:

1. Білецький Л. Т. Історія української літератури: Вибрані статті і дослідження / упор. С. І. Хороб. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. 384 с.
2. Генералюк Л. Універсалізм Шевченка: взаємодія літератури і мистецтва. Київ, 2005. 544 с.
3. Дзюба І. Тарас Шевченко. Життя і творчість. Київ : «Києво-Могилянська академія», 2008. 718 с.
4. Горболіс Л. Міжмистецькі контакти літературного тексту. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 312 с.
5. Грабович Г. До історії української літератури: Дослідження, есеї, полеміка. – К., 2003. – 632 с.
6. Гром'як Р. Історія української літературної критики (від початків до кінця XIX ст.). – Тернопіль, 1999. – 223 с.
7. Зеров М. Українське письменство XIX ст. // Зеров М. Твори: У 2 т. – Т. 2. – К., 1990. – 598 с.
8. Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини XIX століття: Підручник / За ред. О.А.Галича. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 392 с.
9. Історія української літератури XIX ст.: У 3-х кн. – Кн. 2: Навч. посібник / За ред. М.Т.Яценка. – К.: Либідь, 1995. – 368 с.
10. Історія української літератури : У 12 томах. Т. 3. Література XIX ст. (1800-1830). К.: Наукова думка, 2016. 725 с.
11. Ковалів Ю. І. Історія української літератури: кінець XIX - поч. XXI ст. : у 10 т. : підручник. Т. 4 : У сподіваннях і трагічних зламах. Київ : ВЦ «Академія», 2015. 576 с.
12. Клочек Г. Поетика візуальності Тараса Шевченка: монографія. Київ: «Академвидав», 2013. 256 с.
13. Мафтин Н. Теоцентрична вертикаль Космо-Психо-Логосу «Кобзаря» Тараса Шевченка. Тарас Шевченко: погляд з третього тисячоліття. Варшава- Івано-Франківськ, 2015. С.48-62.
14. Мафтин Н.В., Вівчарик Н.М. Історія української літератури 40-60х років XIX століття. Методичні рекомендації до курсу. Івано-Франківськ: Територія друку, 2020 р. 116 с.

15. Мафтин Н.В. Історія української літератури початку ХІХ століття: Іван Котляревський, Григорій Квітка-Основ'яненко. Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: НАІР. 2024. 135 с.
16. Росовецький С. Біблійні мотиви у творчості Шевченка. *Теми і мотиви поезії Т. Шевченка*. Київ : Наукова думка, 2008. С. 344–372.
17. Харчук Р. Шевченко, його читачі й нечитачі у ХІХ столітті. Київ : НАН України, 2021. 267 с.
18. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів: У 12 т. / Ред. рада: М.Г. Жулинський (голова) та ін. Київ : Наукова думка. Т.1-6. 2001-2003.
19. Шевченко Т. Повне зібрання творів в десяти томах. Київ, 1963. URL : <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev10.htm>.
20. Тарас Шевченко і сучасна суспільно-культурна ситуація : збірник праць Всеукраїнської (42-ї) наукової шевченківської конференції до 210-ї річниці з дня народження Тараса Шевченка (м. Черкаси, 23–24 квітня 2024 р.). Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2024. 238 с.

Додаткова література

21. Агеєва В. Три долі. Марко Вовчок в українській, російській та французькій літературах. Київ : «Факт», 2002. 368 с.
22. Боронь О. Сучасні версії Шевченкового псевдобатьківства. *Слово і час*. 2022. № 3. С. 88–99.
23. Дзеса С., Мафтин Н. Методичні аспекти викладання творчості Т. Шевченка у закладах вищої освіти. *Психологічно-педагогічні, правові та соціально-культурні проблеми сучасного суспільства: Матеріали VIII Міжнар. наук.- практ. Конференції (Кременчук, 25-26 листопада 2025 р.)*. Кременчук, Кр. Ну., 2025.
24. [Дзюба І. Воля](#). *Теми і мотиви поезії Тараса Шевченка* : колективна монографія. Київ : Наукова думка, 2008. С. [76–95](#).
25. Івашків В. Пантелеймон Куліш – «перший справді національний письменник український». *Слово і час*. 2019. № 12. С. 4–13.
26. [Ковалець Л. Юрій Федькович. Історія розвитку творчої індивідуальності письменника : монографія](#). Київ : «Академія», 2011. 440 с.
27. Клименко-Синьоок Г. Поема Тараса Шевченка «Гайдамаки» і повість Миколи Гоголя «Тарас Бульба»: компаративний аналіз. *Тарас Шевченко і сучасна суспільно-культурна ситуація* : збірник праць Всеукраїнської (42-ї) наукової шевченківської конференції до 210-ї річниці з дня народження Тараса Шевченка (м. Черкаси, 23–24 квітня 2024 р.).

Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2024. С. 138–157.

28. Ключек Г. Поезія Тараса Шевченка як енергетичний феномен: погляд із сьогодення. *Тарас Шевченко і сучасна суспільно-культурна ситуація* : збірник праць Всеукраїнської (42-ї) наукової шевченківської конференції до 210-ї річниці з дня народження Тараса Шевченка (м. Черкаси, 23–24 квітня 2024 р.). Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2024. С. 14–23.
29. Ключек Г. Шевченкові візії ідеального суспільства (на матеріалі триптиха «Молитва»). *Слово і час*. 2022. № 2. С. 15–29.
30. Лановик М., Лановик З. «Східні поеми» П. Куліша на перехресті азіатського містицизму і європейського романтизму. *Слово і час*. 2019. № 12. С. 56–57.
31. Наєнко М. «Коліїщина»: ремінісценції, художні змагання чи незалежне відтворення? *Тарас Шевченко і сучасна суспільно-культурна ситуація* : збірник праць Всеукраїнської (42-ї) наукової шевченківської конференції до 210-ї річниці з дня народження Тараса Шевченка (м. Черкаси, 23–24 квітня 2024 р.). Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2024. С. 24–39.
32. Пахаренко В. «Щоб слово...серце розтопило...». *Тарас Шевченко і сучасна суспільно-культурна ситуація* : збірник праць Всеукраїнської (42-ї) наукової шевченківської конференції до 210-ї річниці з дня народження Тараса Шевченка (м. Черкаси, 23–24 квітня 2024 р.). Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2024. С. 39–58.
33. Поліщук В. Федося Кошиць і перше сватання Тараса Шевченка (за творами літературної шевченкіани). *Слово і час*. 2023. № 2. С. 3–17.
34. Приліпко І. Однойменні Шевченкові вірші «Думи мої, думи мої...»: історія тексту та особливості поетики. *Слово і час*. 2022. № 2. С. 30–41.
35. Поєднання творчості Тараса Шевченка і сучасних технологій. URL : <https://library.bdpu.org.ua/ai-for-education-and-research/tarasa-shevchenka-ta-shtuchnoho-intelektu/>.
36. Портал Шевченка. URL : <http://kobzar.ua/page/26>.
37. Сподарець М. Боротьба методологічних підходів у дослідженнях біографії Т. Г. Шевченка 1920-х – поч. 1930-х рр. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*. 2015. № 5. С. 177–181.
38. Смілянська В., Чамата Н. Структура і смисл: спроба наукової інтерпретації поетичних текстів Тараса Шевченка : монографія. Київ : Вища школа, 2000. 207 с.
39. Сулима М. Роман Пантелеймона Куліша «Чорна рада» в контексті «постмодерних політтехнологічних практик». *Слово і час*. 2019. № 12. С. 44–49.
40. Токмань Г.Л. Методика викладання української літератури в старшій школі:

екзистенціально-діалогічна концепція : монографія. Київ : «Міленіум», 2002. 320 с.

41. Українська література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10–11 класів (профільний рівень) : Наказ МОН України від 23.10.2017р. № 1407. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalniprogrami/navchalni-programi-dlya-10> (дата звернення : 10.04.2025).
42. Федорук О. Цензурна історія «Чорної Ради» П. Куліша. Вступ до проблеми. *Слово і час*. 2019. № 12. С. 30–45.
43. Харчук Р. [Літературна функція «Молитви Єремії Пророка»: творча заготовка чи епіграф до рукописної збірки Тараса Шевченка «Три літа»? *Слово і час*. 2022. № 3. С. 3–15.](#)
44. Харчук Р. Сприйняття Шевченка в малоросійському середовищі XIX ст. *Слово і час*. 2020. № 5. С. 61–74.
45. Харчук Р. Значення Шевченка для формування свідомості українських інтелігентів-постшістдесятників у Російській імперії XIX ст. *Слово і час*. 2021. № 2. С. 20–34.
46. Чопик Р. Вовчок. *Слово і час*. 2007. № 8. С. 3–14.

Інформаційні ресурси:

47. The Taras Shevchenko Museum of Canada : <http://www.infoukes.com/shevchenkomuseum/>
48. Національний музей Тараса Шевченка <http://www.park.kiev.ua/u%27people/artists/shevchenko/>
49. Вебсайт музею Тараса Шевченка в Торонто (Канада). Shevchenko's self portraits : <http://www.chass.utoronto.ca/~tarn/courses/429-sp.html>
50. Енциклопедія життя і творчості Тараса Шевченка : www.t-shevchenko.name
51. Історико-культурний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка» : www.batjkivshhyna-tarasa.com.ua
52. «Кобзар» : <http://poetyka.uazone.net/kobzar/>
53. Національний музей Тараса Шевченка : www.shevchenkomuseum.com.ua
54. Сайт Національного музею Тараса Шевченка у Києві : <https://museumshevchenko.org.ua/>
55. Портал «Кобзар» : www.kobzar.info
56. Шевченківська енциклопедія : www.shevchcycl.kiev.ua

Викладач:
доктор філологічних наук, професор

Наталія МАФТИН